

Kölcsönvett történetek

Van Julio Cortáznak egy elbeszélése, címe A távoli társ, alcíme Alina K. Reyes naplója. Az 1951-ben napvilágot látott Bestiarium című kötetben jelent meg. Két nőről szól, akik egymás alteregói, illetve egyről, aki két alakban létezik egyszerre két helyen a világban. Egyik életében köztisztviselőnek örvendő argentin társasági dáma, ennek minden kellékével, egy másikban budapesti koldusasszony, aki lyukas cipőben jár, fázik, éhez, és akit ver a férje vagy az élettársa. Ez volt az első Cortázar-írás, amely Antonioni híres filmjének alapjául szolgáló novellán, a Nagyításon túl igazán megfogott, hogy később – megfontolt hedonistaként – újra meg újra, sokszor és nagy élvezettel igyam magamba azt a furcsa, izgalmas, megnevezhetetlen szorongásokkal teli, a bánat és a bölcsesség tompa, kerek, sokáig megmaradó ízeivel átítatódott világot, amit A játék vége és a Minden tűz: tűz című könyvek elbeszélései kínálnak az olvasónak. Jónéhányszor elolvastam a fiatal argentin nő történetét, és ezt teszem ma is bizonyos időközönként. Noha tulajdonképpen akár kívülről is el tudnám mondani e néhány oldalas írásművet, tudom, mikor következik majd a Regulesné arcára adandó csók, a tea bevitele a Rivas fiúnak, mikor énekel Faurét Nora Alina zongorakíséretével, mikor táncol Alina Luis Mariával, aki később feleségül veszi és két hónappal a válásuk előtt, április elején elviszi Budapestre, szóval ismerős minden bekezdés, mondat, betű és írásjel, mégis mindig ugyanazt a kérdést veti fel bennem, mint a legelső találkozásakor. Miért pont budapesti a koldusasszony, akit a történet egészen a záró, hídi jelenetig háttérben tart, aki ott bújkál az elbeszélésben, de akiről nem tudunk meg végig semmit a fekete, leomló haján, az átázó cipőjén, a fájó járomcsontján kívül? Pusztán véletlen, adható meg rá a magától értetődő válasz, amivel a magam részéről nem szeretnék vitatkozni – bár be kell vallanom, van bennem némi hajlam rá, hogy bizonyos dolgokat sorsszerűnek lássak –, amiképpen azzal sem, hogy nincs ennek semmiféle lényegi jelentősége. Cortáznak kellett egy város, ami a világ átellenes részén van, amit egy folyó vág ketté, fölötte híd ível át, az köti össze a város két részét, és hibetően télen havazni szokott. Mondom, elfogadom a véletlen logikus teóriáját, különösen, mert a magyarnak nemigen mondható nevek igazolni látszanak, hogy az író nem járt Budapesten, lakóiról nem rendelkezett alapos ismeretekkel, feltehetőleg szlávoknak gondolhatta őket, ami – ismerjük el – nem nagyon meglepő. Az a néhány elem, amelyeket nagy jóindulattal valóságközelinek fogadhatunk el – az ivók, ahol tokajit mérnek, a cibalmosok, a vásár melletti híd – sem módosítja lényegesen e látszatot. Amint kijelentettem már, nem akarok vitatkozni, persze, ha mindenáron polémiába kívánnék bocsátkozni, felvethetném azt az ismeretelméleti problémát, hogy vannak-e véletlenek egyáltalán, közbeszúrhatnám, ugyan a fenti ismérvek – két részre osztó folyó, híd, hó – jónéhány városra ráillenének, mégis Budapest szerepel a novellában. Nekem szegezhető – tudom, joggal –, miért vacillálok ezzel, hiszen Cortázar és elbeszélés szempontjai szerint érdektelen, hogy konkrétan hol él Alina K. Reyes alteregója vagy

másik énje. Mit sem változtatna, ha akár Szentpéterváron, Prágában vagy Varsóban lenne, sőt amint az a műben szerepel is, létezhetne másik én Jujjuban vagy Quezalte-nangóban. Tudom. De... De a kérdés ettől még kérdés marad. Abban az esetben lehet, mi több, igen könnyen elképzelhető, hogy egy szentpétervári, prágai netán egy varsói fér-fiban fogalmazódna meg időről időre ugyanez, lehet, ő ülne most egy apró, füstös szo-bában, egy számítógép finoman vibráló monitorja előtt és írná ezeket a sorokat. Ám Alina K. Reyes alteregója vagy másik énje Budapesten van. Bennem vetődik fel hát, én töprengek rajta. Engem inspirál. Mert túl a mű szempontjait firtató jogos felvetéseken, a kétségen, az esetleges értetlenségen és ellenérzésen, végül is ki és mi szabhatja meg, mi-lyen kérdéseken kell, lehet, illetve ildomos eltöprengenie az embernek? Ahogyan mind-ezek figyelembe vételével mégiscsak tény az is, hogy Cortázar A távoli társban egy budapesti koldusasszony létezését teremti meg, életének néhány vonását vázolja fel, és bár az elbeszélésben alig valami jelenik meg ebből az életből, ezáltal mégiscsak kijelöltet belőle valami, és az elinduláshoz ez elégséges. Az eltelt évek periodikusan fel-feltoluló kérdése végül arra készítetett, hogy elképzeljem azt a nőt az 1940-es évek végének Buda-pestjén, illő tisztelettel közelebb lépjek a jó argentin mester megrajzolta képhez, mintegy tükröt tartsak mellé, amelyben kirajzolódhat a másik, az eddig homályban hagyott sors is, egy történet, ami soha nem történt meg, ám alapul véve az általa odavetett fragmen-tumokat, akár meg is történhetett volna.

Április eleje volt. Már alkonyodni kezdett. A homokszínű, terhes fellegek oly köze-linek tűntek, mintha a Duna túlsópartján magasodó Weisz Manfréd-féle ipartelep ké-ményei tartották volna őket az égen. Metsző szél fújt észak felől, oldalba kapta a hegy mészkő testébe vajt-épített lépcsőn lefelé lépkedő, a méreténél jóval nagyobb kopott, helyenként megfoltozott, fekete férfikabátot és a fején nagy, a vállaira is lelógó, fekete, kötött kendőt viselő nőt. Ha valaki megkérdezi tőle, miért indult el ilyen későn a város felé, nem tudott volna értelmes választ adni. Egész nap valami különös, nehezen megfogalmazható nyugtalanság vibrált benne. Időről időre azon kapta magát, hogy a távolba réved; úgy érezte, valaki vagy valami várja, valakivel vagy valamivel talál-koznia kell.

Sokat tépelődött; tudta, baj lesz belőle, ha elmegy, és hazaérkezve a férfi nem ta-lálja otthon az apró, alacsony mennyezetű barlanglakásban. Nem volt könnyű vele, haragja hirtelen lobbant, mint a petróleummal meglocsolt kéreg- és vékonyra hasított fadarabok, amikkel tüzet szokott gyújtani a szoba sarkában álló ütött-kopott spar-heltban. Kiabált, ha valami nem úgy történt, ahogyan elképzelte, elmondta őt min-dennek, gyorsan eljárt a keze is, különösen, amikor ivott, és az utóbbi időben alig volt olyan nap, hogy józanon jött volna haza. Pénteken is úgy állított be az egyik munkatársával, hogy alig tették be maguk mögött az ajtót, megérezte a kocsmá velük érkező, alkoholt, cigarettafüstöt és verítéket vegyítő szagát. Aludt már, közeledő be-szélgetésükre riadt. Kiugrott az ágyból, magára kapta a kabátját, gyufát keresett, hogy meggyújtsa a mennyezetről lógó petróleumlámpát. Nem sikerült elég gyorsan, be-jöttek és a sötétben valamelyikük nekiment az ajtó mellett álló ingatag polcnak. Csö-

römpölvé estek le róla az edények. Bántó hang volt az esti csendben, akárha ágyút sütöttek volna el vagy közeli villámást követett volna reccsenő égzengés, amit öblös, cifra káromkodás kísért. Mikor világos lett, látta, a polc felborult, minden a padlón hever, a négyből egy tányér és a füles vizes pohár darabokra tört. Szerencsére nem aludt ki teljesen a tűz, elég volt néhány szikáncsot dobni a szürke hamufedte parázsra, utána párszor megfűjni, hogy újra feleledjen. Dohogott magában, amiért a férfi ilyen későn állít be vendéggel; nem csak az összetört edényeket sajnálta, bántotta a meg-gondolatlansága is, hiszen tudván tudta, alig van tüzelőjük, azzal a két zsáknyival, amit ő napokig tartó fagyoskodást követően előző nap fizetségként kapott a tenyeres-talpas, vörös Hammelschimdnétől, amiért bezsákolta és lecipelte a színbe a nagy házuk padlásán szárított kukoricát, azt gondolta, beosztva kihúzzák a hét végéig, és csak megenyhül már végre az idő, nem tarthat örökké a nyomorult tél a tavaszban, és akkor megérkezik másodmagával, pedig már elég lenne, ha betakaroznának, nem kellene pocskolni a fát, amiért annyit dolgozott, mint a kutya, azóta is fáj a válla, nem bírja rendesen tartani. Kelletlenül ugyan, de dobott két hasábot a feltáncoló lángokra, mégsem ülhetek ott a hidegben. Felsöpörte a törmeléket, ha már úgymint mindegy volt, megmelegítette a paprikáskrumplit, szedett a két férfinak, eléjük tette az asztalra, aztán az ágyra kuporodott a sarokba, és magára terítette a takarót. Ettek, ittak, beszélgettek. Nem figyelt rájuk. Hallotta a szavakat, de értelmük nem jutott el hozzá. Álmos volt; időnként el-elszundikált, olyankor távoli, mély duruzsolássá tompultak, mintha a dunna alá bújt volna. Néha egy hangosabb szó, nevetés vagy feje tehetetlen előrebukása húzta vissza az ébrenlétbe. Egyik ilyen alkalommal két rámeredő arcot látott. Nem szóltak, őt nézték. „Te figyelsz?” kérdezte a férfi, és ő azt válaszolta, „Persze.”, gondolta, elég lesz ennyi, hogy folytassák a disputájukat, ám csak tovább bámulták, a férfi a homlokát ráncolta és a kezét is széttárta miközben megszólalt, „Hát akkor?”. „Igen.”, mondta kis szünet után zavartan, mert nem tudta, mit is kellene válaszolnia. Látta összeszűkülő tekintetében a haragot, várta, hogy felcsattan és kiabálni kezd, önkéntelenül gömbölyödött össze a takaró alatt. De csöndben maradt, merően nézte egy darabig, majd megfogta az asztalon álló pálinkás üveget, a másik férfi felé nyújtotta, utána ő is kortyolt belőle. Megkönnyebbült, hogy békén hagyta, és nem tört ki a patália. Úgy tűnt neki, órák teltek el, mire a vendég végre szedelőzködni kezdett. Kikísérték és az ajtóból nézték, amint imbolygó léptekkel távolodik, mígnem eltűnt a szemük elől az éjszaka sötétjében. A kutyák egymástól stafétaként átvett ugatásának intenzitásából lehetett következtetni rá, hol jár. Át is futott rajta, vajon hogyan ér haza ilyen állapotban, hiszen láthatóan a járás is komoly problémát okozott neki, a környék lépcsői meg hepehupás útjai pedig még a világosban és józanon közlekedőnek is tartogattak kellemetlen meglepetéseket, különösen most, hogy az előző éjszaka meg a napközben lehullott hó vastagon befedte őket. Ezt már bent, a házban gondolta, amikor vacogó foggal tartott az ágyhoz, mert a kinti dermesztően hideg levegő beszökött a takaró, be a hálóinge alá és végigkaristolta a bőrét, mintha számtalan gyorsléptű ízeltlábú futkosott volna rajta. Örült, hogy végre elengedheti magát, kinyújtóztathatja fáradt tagjait, elmerülhet az álom puha ölelésében,

nem kell többet kibújni ráfonódó karjai közül. Ekkor érezte, a férfi hátulról a hajába markol. Nagyon fájt. Hátranyúlt, megfogta a kezét, enyhíteni akarván a feszülésén, ám egy mozdulattal kiszabadította és köré tekerte a haját. Sikítani szeretett volna, de uralkodott magán, egy halk, nyüszítésszerű hang jött ki a torkán. Amikor maga felé fordította a fejét, érezte leheletében a pálinka szagát, látta dühtől eltorzult arcát, rászegeződő sötét tekintetét. „Mincké nézel te engem?”, ezt kérdezte, halkán, sziszegve.

Nem értette, mit akar. Próbált szabadulni, de miután nem sikerült, legalább két kezével tartani férfi kezét, hogy viselhetővé csillapítsa a fájdalmat. „Azt hiszed, idióta vagyok, akire mindent rá kell hagyni? Azt hiszed, hülye kurva?”, végre megértette, mi a baja, ám szólni nem jutott ideje, előbb érkezett az ütés. Hallotta a tompa csattanást, az erő végighullámozott belül a koponyáján, le a nyakán és a gerincén, mielőtt a csípőjében elenyészett volna. Ezt követően, szemvillanásnyi idő elteltével hasított az éles fájdalom a járomcsontjába. Az ágyon eszmélt. A férfi fölötte állt, kócosan, behúzott nyakkal, meggörcbedten, a törzse mellett esetlenül lógatott kezekkel, egy ágon ülő, felborzolt tollú madárra hasonlított. „Remélem felfogtad, hogy nem tehetsz neveltségessé az ismerőseim előtt.”, akkor mondta ezt, amikor ő kinyitotta a szemét, utána megfordult, felvette az asztalról a pálinkás üveget és kiitta belőle a maradékot. Nem válaszolt neki, tudta, úgymint hiába lenne, a további ütleget kockáztatná, ha vitába szállna vele. Behúzódott a falhoz, lüktető arcát a hideg kőhöz szorította. Hallotta, hogy kis idő múlva mellé fekszik, érezte hátul a nyakán a szuszogását, a combján felcsúszó, matató-követelődző kezét. Eltolta magától, védekezett, de a tusakodás egyre kíméletlenebb lett, egyre nagyobb fájdalmat okozott. Feladta, hagyta megtörténni. Amikor a kedvét töltő férfi ziháló lélegzése meglassult és íves, a végén hangosodó

horkolássá változott, akkor fakadt fel benne a gyomorszáját szorító keserűség. Némán zokogott, könnyei lefolytak a durva, göcsörtös felszínű mészkövön.

Sokszor gondolt rá, hogy elhagyja. Egyszer, az első verések egyike után kiszaladt a házból és nekiindult az éjszakának, ment, amíg bírta a lába, azt sem tudta, merre, hova, amíg elfáradt benne a sírás is, és a növe félelem lassan felőrlötte az elszántságát. Egy szőlőtábla közepén álló, deszkából összetákolt csőszkunyhóba húzódott, ott talált rá a férfi. Hajnalodott. A hangos nyikordulással kitaruló ajtó nyílásában magasodott, az arca rémült volt, piros és puffadt, mögötte látszott a világosodó ég egy darabja, a felkelni készülő Nap vöröses-sárgára festette a felhőket, amelyek úgy úsztak az égen, mint oszlani kész, szakadozott hab a mosogatóvíz felszínén. Néhány pillanat múlva letérdelt mellé, tenyerét az arcára tette, tekintetét könny fátyolozta, majd a mellére hajtva a fejét sírva kérte, ne haragudjon rá, nem tudja, mi történt vele, már megint elborította az agyát a düh, soha többet nem fordul elő. Ő beletúrt sűrű, borzas, száradt széna színű hajába, átölelte a nyakát és megcsókolta a halántékát. A megbántottságnál akkor már erősebb volt benne a sajnálat és a nem halványuló hála, hiszen a férfi mentette meg azon a januári hideg délutánon, amikor rátalált a lebombázott Nagymező utcai ház üszkös falai között féláljultan fekvő törmelékhalmon. Négy orosz katona cibálta be oda, és hagyták ott pórén és mocskosan, miután mindannyian megerőszakolták. Az éhség vitte le az utcára, két napja egy falatot sem evett. A Vilmos császár utcai első emeleti, ötszobás lakásban, ahonnan a Hirsch tekintetes úr, Hirschné önagsága és a négy gyermek december 7-én vonultak be a gettóba, ott hagyva őt az anyjával, mondván, vigyázzanak a házra, amíg visszajönnek, nem talált semmit, amit megehetett volna, kifogyott minden, a kamara olyan üresen kongott, hogy egy egérnek sem lett volna sok esélye a túlélésre. Akkor már majd egy hónapja élt egyedül a lakásban. A mama karácsony előtt halt meg. Reggel összepakolt a kosarába, elindult, hogy imádkozzon a Bazilikában, utána pedig – mint minden nap – ételt vigyen a Hirsch tekintetes úréknak, amit a megbeszélte helyen beadott nekik; ma is látja maga előtt, ahogy beköti a fejét a kendőjével, azt mondja, „Csak az Úr Jézusban és a Szűzanyában bízhatunk, csak ők segíthetnek rajtunk.”, ráparancsolt, csukja be az ajtót, ne nyissa ki senkinek. Miután délig nem érkezett haza, a keresésére indult. Erősen fúj a szél, hordta a sűrűn táncoló, apró pelyhű havat. A Szent István tér sarkán találta meg, a járdán feküdt véresen, behavazva, félig nyitott szemmel, a kosara két lépésnyire hevert tőle üresen, az élelmet nyilván elvitte belőle egy arrajáró. Nem tűnt nagyon nehéznek, amikor ölbe vette, de majd' beleszakadt, mire hazacíngölte; azt gondolta, fázna, ha letenné a hideg, latyakos kőre, ezért megpihenni sem tudott az úton. Otthon megmosta, tiszta ruhát adott rá. Négy seb volt rajta a bal vállá alattól a jobb combjáig keresztbe. Sírva beszélt hozzá sötétedésig, aztán bekopogott a földszinten Skultétyékhez, megkérte Jancsi bácsit, hogy segítsen eltemetni. Egy vastag, barna-piros kockás plédbe csavarták és a Szabadság tér szélén ástak neki sírt; nem volt elég mély, talán egy méter, ha lehetett, azzal is órákat kínlódtak az ágyúdörgéses, világítólovedékek fényétől ki-kivilágosodó éjszakában, végül mégiscsak a földben pihent, ahogy illendő. Napokig ödögött a hirtelen üressé vált lakásban, ré-

műlten, mint a gyerek, aki ráeszmél, teljesen egyedül maradt. Ha megszólaltak a légvédelmi szirénák, lement az óvohelyre a többi lakóval, próbálta palástolni bánatát, abból volt ott mindenkinek elég, mikor lefűjták a riadót, fent szabad folyást engedett neki. Néhány nappal később elment a gettóhoz, kérdeztetett a Hirsch tekintetes úrékról, de azok közül, akikkel beszélt, senki nem tudott róluk. A négy orosz katona a Dessewffy utca sarkán toppant elé. Dancsné Rozika nénihez, a mama régi barát-nőjéhez akart menni, aki a Jókai utca elején lakott, remélve, kérhet tőle valami enni-valót; nem túl régen egyszer adott már neki egy darab lóhúst, zsírt meg szárazbabot. Körbefogták. Beszéltek hozzá, egy szavukat sem értette. Nevetgéltek, tapogatták. El akart menni, de nem engedték, aztán ketten felkapták és bevitték a romos házba. Rúgott, mart, harapott, amíg bír, utána a tehetetlenség volt, a hűlő könnyek az arcán, a verejték- és füstszag, a fájdalom, a szégyen, az undor meg a lassan elsötétülő, koszlott lepedőre emlékeztető ég fölötté. Arra eszmélt, hogy valami melegíti az arcát. Kinyitva a szemét a férfit látta. Mellette térdepelt. Megijedt tőle, arrébb húzódott, a férfi elvette a kezét, azt mondta, nyugodjon meg, nem akarja bántani, majd az ölébe vette, és elvitte egy Ó utcai ház földszinti lakásába, ahol vizet melegített, hogy megmosakodjon, utána enni adott neki, füstölt szalonnát meg egy darab szikkadt kenyeret. Ugyanúgy nyalabolta fel a csőszkunyó deszkapadlójáról, és indult el vele hazafelé. Mindig hasonló módon zajlott, a veszekedéseket, veréseket megbánás, bocsánatkérés és fogadkozás követte, a hétvége is így telt el. Sokáig elhitte, sokáig reménykedett benne, hogy túllesznek rajta, minden visszatér a régi kerékvágásba, de egy ideje elvesztette a hitet meg a reményt, hálás volt minden nyugalomban eltelt napért.

Már majdnem leért a hegyről. Fázott a lába, a hólé befolyt lyukas cipőjébe. A viseltessége ellenére egészen jó állapotú férfilábbelit nyárközépe táján találta az utcára tett lomok között a Fehérvári úti piac mellett. Annyi baja volt, hogy az egyikén egy helyütt elszakadt a varrás, ezért kétujjnyi részen elvált egymástól a talp és a felsőrész. Hazavitte, gondolta, megvarrja, jó lesz a férfinak, otthon aztán kiderült, kicsi a lábára, így neki maradt. Nagy volt rá, de nem vészesen. Többször megvarrta azóta, időközben elvászott a bőr, javíthatatlan lett, ám nem telt másakra, ezért ezt hordta. Alatta a téren itt-ott látszottak még a háború nyomai, a foghíjak a házsorokban, az el nem bontott, tetőtlenül árválgató falak, akárha egy vörös-barna-szürke színű szőnyeg felfelső részei lettek volna, de nagyobbreszt már újjáépült, amikor idejöttek, alig lehetett épen maradt házat találni. Nem sokkal az erőszak után hozta el a férfi, amikor híre ment, hogy az oroszok szedik össze és viszik el az embereket. Este indultak el az Ó utcai lakásból. Próbáltak láthatatlanok maradni, elbújtak, ha a felhőtlen, hideg éjszaka állandó alapzaját adó fegyverropogásban közeledő embereket láttak vagy hallottak. Nem félt, egyáltalán semmit sem érzett. Lépkedett gépiesen a férfi nyomában, gondolattalanul, üresen, az sem érdekelt volna, ha ott nyomban el kell pusztulnia. Reggelre értek ki a barlanglakáshoz, amelyben a férfi nagyanyja lakott három évvel előbbi haláláig, és amiben szinte semmi sem maradt, az eltelt idő alatt minden mozdíthatót elvittek belőle. Első éjszaka a padlóra tett papírokon és egyéb lim-lomon aludtak összebújva, egymást melegítve. Berendezkedtek, innen-onnan összeszedgették, ami

feltétlenül kellett. A férfi gyengéd volt vele, figyelmes és odadó, ő hitt neki, bízott benne és lassan visszatért belé az élet, aztán kiderült, teherbe esett, és mint a hajnalra befagyó pocsolyák felszínén a lépések súlya alatt ropogva törő jég, úgy hullott darabokra, hasonlatosan ahhoz, mint mikor 1943 elején meghallotta a hírt, hogy Kamarás István, a Láng Gépgyárban dolgozó lakatos, akinek ő gyűrűs menyasszonya volt és akivel azt tervezték, összeházasodnak a leszerelése után, odaveszett a fronton a Don-kanyarban. Sejtette, hogy baj van, amikor nem jött meg időben a vérzése, de igyekezett elhessegetni a magától a gondolatot, amely úgy keringte körül, mint leszállni kész éjjeli lepke a lámpát. Szuggerálta magának, nincs baj, csak késik, előfordult már máskor is, közben rettegett attól, amiről valahol mélyen, a lényé legbelsejében tudta, szembe kell majd néznie vele. Gyötrelmes napok következtek; aludni nem tudott, amikor elszenderedett, kegyetlen álmok kínozták, étvágya nem volt, aminek akár örülni is tudott volna, ha más miatt van, mert alig akadt valami és így legalább a férfinak nem kellett éhesen indulnia reggelként, hogy összeszedje a kettejükre valót, a nagynehezen legyűrt falatok nem maradtak meg benne, jószerivel a leérkezés pillanatában jöttek is vissza az állandósuló hányinger közepette hullámokban rátörő öklendezésekkor. Napközben könnyebben viselte, akkor csak az emlékekkel meg a sorssal viaskodott, nem kellett lepleznie a férfi előtt az állapotát. Miután bizonyossá vált, mindent megpróbált, hogy véget vessen neki, közben reménykedett a csodában, még imádkozott is, pedig egy ideje már felmondta a beszélő viszonyt Istennel. A férfi vigasztalta, amikor hosszú tépelődő készülődés után, rettegye az elkövetkezőktől végül elírta neki, azt mondta, ketten vannak egymásnak a világon, nincs semmi, ami ennél fontosabb, de miután nőni kezdett a hasa és már nem lehetett nem tudomást venni róla, mégis megváltozott, elillant a gyengédsége, mogorva lett, befelé forduló, ivott és gyakorta késő éjszakáig elmaradt. Augusztus végén, hét és fél hónapra szülte meg. Valamikor déltájban folyt el magzatvize, nem sokkal később kezdődtek a fájások. A késő este, kapatosan hazaérkező férfi ott találta vajúdvá az ágyon. Gyorsan kitisztult a feje, megszépenve segített, amit tudott, fogta a kezét, törölgette verítékező homlokát. Sötét volt még, de már hajnallott, amikor kicsúszott belőle, mintha csak elvágták volna, egyszerre megszűnt a fájdalom, mikor meghallotta a cérnavékony, döcögős sírást. A férfi vágta el a köldökzsinórt. Meg akarta neki mutatni, de ő becsukta a szemét, nem akarta látni. Az igazság az, hogy a hónapok alatt, amíg nőtt a méhében, soha nem gondolt rá úgy, mint egy gyermekre, akinek apró, puha kezecskéi és lábacskaik vannak, nevető szeme, fodros szája, hivatlan lakó volt a testében, parazita, aki kéretlenül foglalta el, megfélemlve mintegy a vele megesett szörnyűséget, akár az ostor szíjának végére kötött görcs, ami az ütés fájdalmát követően csapódik be és tépi fel a bőrt, tartott tőle, ha meglátja, elgyengül, s akkor élete végéig emlékezteti a szégyenére. Hirtelen, átmenet nélkül aludt el, mélyen, álomtalánul, mintha elájult volna. Sötét volt kint, amikor felébredt, a lakásban égett a petróleumlámpa, a férfi maga elé meredve ült az asztalnál, a gyerek eltűnt. Nem mondta, mi történt, hova lett, ő pedig nem kérdezte. Felkelt, odalépett hozzá, megsimogatta a haját, utána letérdelt mellé és a kezére hajtotta a fejét. Hálát érzett és megkönnyebbülést. De semmi sem volt

többé olyan, mint előtte. Mintha soha nem tudta volna megbocsátani magának, ami történt, és őt akarná büntetni érte, ő pedig mit tehetett, beletörődött, elfogadta vezeklésül.

Néhányan várokoztak a megállóban. Nagyon fázott a lába, a válla majd' leszakadt, sajgott a nyaka és a járomcsontja is, igaz, annak jót tett az arcát dermesztő hideg szél. Átfutott rajta, jobb lenne visszafordulnia, nem hozná készakarva a fejére a bajt, le-

húzhatná lyukas cipőjét, levehetné a cuppogásra ázott harisnyáját és a két textildarabot, amelyeket a lábára csavart a hideg ellen meg a lábbeli mérete miatt, végigdőlhetne az ágyon pihentetni sajgó tagjait. Közben ott feszült benne a megmagyarázhatatlan késztetés, úgy érezte, várják, mennie kell, ha nem teszi, elszalaszt valamit és bánni fogja egész további életében. Habozásának a begördülő szerelvény vetett véget. A két kopott barna kocs, oldalán B.B.V.V. felirattal, csikorogva állt meg előtte. Egy hajlott hátú idős asszony szállt le egy piros-fehér kockás kendővel letakart kosárral a karján annál az ajtónál, ahol állt. Fekete fejkendőjét úgy kötötte meg, hogy a homlokát is takarta, apró, ferde vágású, sötét szeme, vékony, kissé ívelten hajló orra és ráncos arcának egy része látszott ki alóla. Segített neki, elvette tőle a kosarat, noha számított rá, nem lesz kellemes, s a nem túl nagy súlytól bele is nyilallott a vállából induló, a medencéig ható fájdalom, aztán mikor a néni lekecmergett és a kezébe adta, visszatekintett a hegyre, amely úgy nézett ki a komor ég alatt, mint egy hatalmas, sötét, felsértett bundájú állat, majd megfogta a kapaszkodót és fellépett a kocs lépcsőjén. Megvette a jegyet a deresedő harcsabajszú, összenőtt szemöldökű, szigorú tekintettel méregető kalauztól, leült az egyik jobb oldali, ablak melletti üres helyre, háttal a menetiránynak, szemben egy fekete simléderes sapkát és prémgallérú szövet-

kabátot viselő, a kezében újságot tartó férfival. A szerelvény megmozdult, a tér házai elindultak mellette. Pénze nem maradt a visszaútra, a nála lévő majdnem összeset odaadta a kalauznak, pár filléres érmét kötött bele a zsebkendőjébe és tett a zsebébe a jeggyel együtt. Fogalma sem volt, hogyan és főleg mikor jut haza, ami fokozta a távolodással növekvő félelmét. Nem az úttól tartott, azt számtalanszor megtette már gyalog, hosszú, fárasztó, de nem hal bele az ember, meg hát az sem volt kizárt, hogy ha megáll kérni a körtéren, akad valaki, aki megszánja egy jegy árával, attól szorongott, ami otthon várja majd.

A szemben ülő férfi tüzetesen szemügyre vette. Ismerte az ilyen tekinteteket, csodálkozás, sajnálat keveredett bennük megvetéssel, ahogy visszaemlékezett, először kislány korában találkozott velük, amikor nagyanyja temetésére utaztak le a mama falujába Baranyába, ott bámulták őket így a neki teljesen ismeretlen rokonok meg a falusiak. „Egy asszonynak nagyon sok mindent el kell viselnie az életében.”, a visszaúton a vonaton mondta ezt a mama, válaszul a kérdésére, miért bámulták úgy őket. Később sokszor elismételte még, mintha fontos bölcsesség lenne, a tizenegyedik parancsolat, ami csak valami véletlen folytán maradhatott le a Sínai-hegyen Mózesnek adott két kőtábláról. Ott a vonaton nem is tudta, mit akar vele mondani, de az idő lassan kibontotta az értelmét, éjszakákon, amikor a cselédszoba sötétjében megébredt és a mama sóhajait hallotta meg Linbacher Keresztély hentesmester horkantásait a mellette lévő, ütemesen nyikorgó ágyon vagy zokogását, mert azt hitte, alszik és nem hallja, véletlenül elkapott vagy kilesett pillanatokban, amint állt a konyhában a tűzhely mellett vagy az asztalnál, a nagydarab, tokás férfi vastag karjaival hátulról átkarolta, fejét a vállgödörbe téve, vigyorogva suttogott a fülébe, ő pedig arcán az ijedtség, az undor meg valami nehezen felfogható, akár kacérsággént is értelmezhető engedelmesség kifejezését egyesítő pírrel próbált kiszabadulni a szorításából, később, cseperedvén, amikor mind gyakrabban ültette őt a térdére, simogatta a haját a nyershús szagú kezével, s miközben negédesen kérdezgette erről-arról, jelentéktelen dolgokról, szemét le nem vette növésnek indult melléről és párnás, nyirkos ujjjaival a szoknyája alatt a combját tapogatták. Szégyene bezárta, mint mogyorót a héja, elfogadta, közben lázadozott ellene, időről időre fellobbant benne a hit, hogy az élet nem csak egy vágányon járhat, az övé lehet másmilyen, mint a mamáé, ha összeszólalkoztak, meg is mondta neki, nem sokat törődve a szavak megválogatásával. Nem sértődött meg, azt kérdezte, „Édes lányom, mit tudsz te az életről?”. Mostanában sokszor eszébe jutott a jelenet, ahogyan elkomorodik utána, kis kesernyés mosollyal a száján tekintetét a távolba mélyesztí, a torkát mindig elszorította ilyenkor a gombóccá gyűrődött sírás és önsajnálat. Sokáig úgy tűnt pedig, lehet neki igaza. Elköltöztek a Linbacher Keresztély újpesti házából a Hirsch tekintetes úrékhoz, aki még gyerekkorából ismerte a mamát, ugyanabban a baranyai faluban nőttek fel, az apjának vegyesboltja volt a főutcán. Az újpesti piacon találkoztak össze véletlenül. Könnyebb lett a soruk, amikor pedig megismerkedett Kamarás Istvánnal, a halk szavú, tisztelettudó, félszeg ifjú egy másféle élet ígérete volt, amit a háború tört ketté. Állta a férfi tekintetét, sőt, noha fájdalomt okozott, az ülés deszkáinak feszítve kiegyenesítette a hátát, fejét felszegeve

farkasszemet nézett vele. Régen zavarták a vizslató szemek, lesütötte a magáét vagy elfordult a pillantások elől, de ahogyan a gátat bontó szükség átformálta a külsejét és egyúttal szaporította is azokat, immunissá vált irántuk. Nem érdekelte, mi történhet mögöttük, milyen gondolatokat ébreszthet ott pacuha, foltozott ruhájának vagy gyakorta ütések nyomát viselő arcának látványa. Kis idő múlva a férfi maga elé emelte az újságot.

„Mi történik a külpolitikában?”, ez a nagybetűs cím szerepelt a felé forduló lap tetején bal oldalon, a betűk aprók voltak, nem tudta elolvasni őket, két nagyobbbal írott sor, „Olaszországban” és „bizonyos feltételeket” kivételével. Jobb oldalon „A legideálisabb párttag” cím alatt egy rajz szerepelt; beletelt egy kis időbe, mire a girbe-görbe vonalakat nézve rájött, hogy egy fotelban félig háttal ülő, kopasz férfit ábrázol, aki kinyitott újságot tart a kezében, szájában cigaretta füstöl, mellette előrébb egy asztal áll, rajta egy levett kagylójú telefon, fölötte egy, a karmaival az asztal szélét markoló papagáj. Az aláírást vastagabb betűkkel írták, mint az újság többi szövegét, így el tudta olvasni, „– Természetesen, igen, kérem, hogyne, kérem, persze, igaza van, ahogy mondja!...”. Viccesnek találta, elmosolyodott, mire fájdalommal erősödve újra tudatosult az állandósult sajtó a járomcsontjában. Elkezdte olvasni a rajz alatti, „A test ördöge” címet viselő cikket, amit ugyancsak vastag betűvel szedtek. „egy filmnek ez a címe, s ezt a címet, mert katolikus ízt érez benne, sehogyan sem tűrheti egyik kritikuskunk, akinek nevét korára s néhány régebbi jó művére tekintettel ezúttal elhallgatjuk. Nem hallgathatjuk el azonban csodálkozásunkat az ő méltatlankodása fölött. Mert vajjon mi kifogása lehet az ellen a katolikus etika ellen, melyet fitymálni és kipellengérezni igyekeznek, s amely parancsul szabja az ember elé az erkölcsi tisztaságot? Bizonyára vannak, akik a »Ne paráználkodj!« parancsát szívesen átértékelnek »Paráználkodj«-ra: de ezeket a szocialista, vagy ha tetszik a kommunista etika aligha fogadja tártabb szívvel, mint a katolikus. Az illusztris bíráló, úgy látszik, annyira megrekedt a polgári voltérianizmus bűvöletében, hogy a kommunista etikáról épp úgy elfelejtett korszerű értesülést szerezni, mint amennyire rosszul értesült a katolikus etika terén. S bizonyára azt sem tudja, hogy...” Eddig jutott, a férfi keze eltakarta a cikk további részét. Tekintete átfutott az újságoldalon, látta még a „Gyáriparunk és mezőgazdaságunk szerepcseréje”, alatta a „Villámriport az iskolai beiratkozásokról” címet, lent a bal sarokban egy hirdetés, amelyben „Stylcsillárok és lámpaernyők” javítását ajánlotta a Kossuth Lajos utca 1-ben, a Ferenciek udvarában lévő Tóth János műhely, utána kis helyen letörölte a párát az ablakról, és nézett kifelé.

A tompuló fény, az eget elfoglaló vastag felhő és a mindent beborító hó olyan érzetet keltett, mintha színét veszítette, fekete-fehérré változott volna az odakinti világ. Eszébe jutott, 1942 kora tavaszán járt utoljára moziban, Kamarás Istvánnal, nem sokkal a bevonulása előtt. Az Európa nem válaszol című filmet nézték meg a Lloyd Moziban, Tasnády-Fekete Mária, Somlay Artúr és Petrovich Szvetiszláv szerepelt benne. Hűvös, napsütéses márciusi délután volt, mozi után átmentek a Margit-szigetre. Az emlékezés elszomorította, de elvonta figyelmét félelméről. Hihetetlennek tetszett, hogy mindössze hat év telt el azóta, mintha évszázadok választanák el attól az időtől.

Ha akkor tudja, mi következik, lehet, azon a koraestén átveti magát a Margit híd korlátján, bele a Duna tejeskávé színű, fodrozódó, fényt táncoltató hullámaiba.

A férfi lejjebb engedte az újságot. Nem nézett órá, megnyálazta jobb kezén a mutatóujját, lapozott egyet, aztán újra maga elé emelte. Az jutott eszébe, korát tekintve akár az apja is lehetne, az apja, akit soha nem ismert. A mama mindig elmesélte, hogy még a születése előtt a szegénységtől menekülve elment Amerikába, megígérte, küldi majd a hajójegyet, és ők ketten utánamennek. Ahogy nőtt, egyre biztosabb volt benne, valami nem stimmel a történettel, nemcsak a hajójegyek nem akartak megérkezni, de levél sem jött soha, vagy ha igen, ő egyet sem látott, gyanította, valami titok rejtezik a mama elbeszélése mögött, ha időnként rákérdezett, kitért előle, ám mindez nem akadályozta benne, hogy évek során át álmodozzon arról a másik világról, beleképzelje magát egy másik életbe. Szellős, modern bútorokkal berendezett lakásban laktak, a papa fess férfi volt, mint Páger Antal, s a mama sem az egyenes fekete-fehér ruháját viselte az elmaradhatatlan kötényével meg a tarkóján megkötött kendőjével, hanem elegánsan szabottakat, amilyet az úriasszonyok hordtak. Finom, művelt emberek jártak hozzájuk vendégségbe, a szalonban fogadták őket, rá hárult a tea felszolgálásának kötelezettsége. Sok visszatérő álma, ábrándja volt, akadtak közöttük, amelyek máig elkísérték. Az egyik még nemrég is meglepte, amikor délután néhány percre elszundított. Egy nagy, párnázott székekkel telt teremben ült a mamával, az ötödik sor jobb szélén. Fekete ruhás, vállig érő sötét hajú nő zongorázott a megvilágított pódiumon. Meleg volt és félhomály, körben a vérvörös plüsskárpit és a hófehér, a mennyezeti kristálycsillárokig futó növényindákat mintázó stukkókkal díszített fal találkozásánál világított intim fényel néhány lámpa. Amikor befejezte, csönd lett, majd néhány pillanat múlva felharsant a taps, a zongorista oldalra lépett a hangszertől, meghajolt, a taps erősödött, sokan felálltak a székről, hol bravóztak, hol tapsoltak, hol „Albéniz”-t kiáltottak, és még viharosabban tapsoltak, hol „A polonéz”-t követelték. Habókos álom volt, de jólesett neki felidézni, míg a vonat véget érni nem akaróan csattogott a Fehérvári úton.

Hangos csikorgással állt meg a szerelvény a pár éve Móricz Zsigmondra átkeresztelt Hothy Miklós körtér torkolatában. A szemben ülő férfi összehajtogatta az újságját, a zsebébe tette, felállt és az ajtóhoz ment. Nem követte, ülve maradt; izgatott volt, a szíve úgy kalapált, mintha ki akarna ugrani a helyéből. Megvárta, míg a jármű újra elindul, lassú kattogással átmegy az egymást keresztező síneken, azután tápászkodott fel az ülésről, hogy egy félkört leírva megállt és a kalauz érces hangon elkiáltotta magát „Móricz Zsigmond körtér, végállomás!”

Tanácstalanul toporgott a megállóban. Fürkészte a járókelők arcát, hátha felfedez valakit vagy valamit, aki vagy ami miatt vállalva a következményeket eljött ide, ám a percek múlásával, ahogy egyre biztosabb lett, hiába, az izgalom helyét a csalódottság vette át, szívverése visszatért normális keserű ütemére. Torkában kővé keményedett a bánat, de még mielőtt kiszakadt volna belőle a sírás, mint egy sóhaj, olyan gyengén éledt fel benne az érzés, hogy mennie kell.

Nem gondolkodott, hagyta, vigye a lába a kormányzó nevét a Bartók Bélára cserélő úton. Amennyire bírta meggyorsította lépteit, kerülgette a járdán ögyelgőket, nem érdekelt, hogy a kupacba rakott olvadó hóba vagy a kisebb-nagyobb pocso-lyákba kell gázolnia a lyukas cipőjében. A Gellért Szálló előtt átvágott a téren, felment a Szabadság hídra, amelyet annak előtte Ferenc József hídnak neveztek. Metsző szél fúj a Duna fölött, a bőréig hatolt, mint a korbácsütések. Balra az alkony tompa fényében látta a felrobbantott Erzsébet híd pilonjait, úgy álltak komoran a tajtékokat vető folyóban, mint elárvult szülők a gyermekük sírja fölött, a túlparton a kikötőt, a mólóhoz simuló két ringatódzó hajót, a pesti rakpart helyenként még a háború nyomait viselő házait. Átvergődve a néhol ottmaradt hókupacokon a kihalt híd közepe táján járt, amikor meglátta a szembejövő csinos, fiatal nőt. Elegáns, szürke kosztümet viselt, vállán kicsi, fekete, fényes csatú bőrtáska lógott. Hosszú, fekete haja lobogott a szélben. Meg mert volna esküdni, hogy nem először látja. Megállt, a belsejét átjáró abbéli öröm és elégtétel hatására, hogy nem vitte tévútra a megérzése, amikor a fiatal nő közel ért hozzá, mohón kinyújtotta felé egymásba font és kissé összezárt kezét, mire az szóttanul, pontosan megismételte a mozdulatait, ő pedig a keblére vonta, és ott a hídon némán, mereven összeölelkeztek, alattuk a felkorbácsolt víz a pilléreket verdeste. Becsukta a szemét, érezte a fiatal nő testének melegét, bőrének süteményre emlékeztető illatát, érezte a vacogását, ami lassan szinkronizálódott az övével. Boldogság töltötte el és soha nem tapasztalt béke, minden terhétől, fájdalomától egyszerre megszabadult. A szétválás pillanatában lábai maguktól mozdultak meg, az első lépéseket csukott szemmel tette meg. Haját lobogtatta a szél, vállán mozgott a kis fekete táská. Hallotta a sírást maga mögött. Tudta, vissza kellene néznie, de tisztában volt vele, mit látna, ezért nem fordult hátra, csak ment, csak ment.